

Kur'ân-ı Kerîm'in "içi, bilbedâhe, hâlis hidayet, üstü, bizzarure, envâr-ı iman, altı, biilmilyakîn, delil ve burhan, sağ, bittecrübe, teslim-i kalb ve vicdan, solu, biaynilyakîn, teshir-i akıl ve iz'an" olmasını izah eder misiniz?

Burada iç-dış, alt-üst, sağ-sol ifadeleri, Kur'ân'ın her yönü ile mükemmel ve mucize olduğuna işaret eden birer teşbih, birer temsildirler. Yani; Kur'ân'ı hangi yönü ile incelersek inceleyelim, harika ve mu'cize olduğu anlaşılır demektir. Nitekim Üstad Hazretleri, Kur'ân'ın kırk yönü ile mu'cize ve hârika olduğunu, [İşaratü'l-İ'caz](#)'da ve [Yirmi Beşinci Söz](#)'de kat'î bir şekilde izah ve ispat etmiştir.

Şimdi tarifteki cümleleri ayrı ayrı izah etmeye çalışalım:

- Ve cihât-ı sittesi parlak ve evham ve şübehâtın zulümâtından musaffâ,

Bu cümlede, Kur'ân'ın her yönü ile mu'cize olduğu beyan ediliyor. Öyle ki Kur'ân'a Allah'ın kelamı olarak dikkat ile nazar eden birisi, asla şüphe ve evham içinde kalmaz. İnkâr ve küfür karanlığından temizlenir.

- Ve nokta-i istinadı, bilyakîn, vahy-i semâvî ve kelâm-ı ezeli,

Kur'ân'ı bu derece mükemmel ve mu'cize kılan şey; onun nokta-i istinadının vahiy ve ilm-i ilahî olmasıdır. Allah'ın ilmi sonsuz olduğu için, kusur ve noksanlık onda olamaz; elbette sonsuz ilmin mahsulü olan Kur'ân'nın da kusur ve eksiklikten münezzehe olması zarurî olur. Her şey dayandığı noktadan güç alır. Asker orduya dayandığı için nasıl ordunun gücünü arkasında zahîr bulursa, Kur'ân da Allah'ın sonsuz ilmine dayandığı için o sonsuz ilmi arkasında görür ve gücünü ondan alır.

- Ve hedefi ve gayesi, bilmüşahede, saadet-i ebediye,

Kur'ân hem dünyada hem de ukbada saadet kaynağıdır. Evet, Kur'ân'ın hükümlerinin dünyada saadeti temin ettiğini, İslâm'ın parlak bir şekilde insanlara hükmettiği dönemlerde bizzat görüyoruz. Ukbada ise ebedî saadeti temin edeceğini yüz yirmi dört bin peygamber ve milyonlarca evliya ve asfiya ittifak ile bize bildirmişler.

- İçi, bilbedâhe, hâlis hidâyet,

Kur'ân'ın içinden maksat; *mânâ ve muhteviyatıdır*. Yani her bir âyetin mânâ ve muhtevası, halis ve sâfi, doğruyu ve hakkı gösteren bir rehber gibidir. İnsanlar,

Kur'ân âyetlerinin mânâ ve muhtevasına baktığı zaman, onda bir tenakuz, tezat ve eksiklik göremezler.

- Üstü, bizzarure, envâr-ı iman,

Kur'ân'ın üstünden maksat; mânâ ve muhteviyatı içinde tutan *kalıp ve nazmıdır*. Yani cümle ve kelime kalıplarının diziliş ve kullanılış şekilleridir. Kur'ân'ın en parlak mucizelerinden bir tanesi de nazım yapısındaki i'cazdır. Onun nazmı, muhtevayı muhafaza eden muhkem bir cild gibidir. İnsanlar muhtevasını idrak edemezse, cildindeki harikalığa baksa, iman nurunu orada bulabilir, demektir.

Nitekim Mekke toplumunda mühim bir kısım insanlar, bu cümle ve kelime yapısındaki harikalığa meftun olup imana gelmişler. Yani Kur'ân'nın nasıl mânâ ve muhtevası halis hidâyet ise, aynı şekilde bu mânâ ve muhtevanın cildi ve kılıfı hükmünde olan nazım ve cümle yapısı da aynı şekilde iman nuru ve hidâyet kaynağıdır demektir. Yine Üstad Hazretleri İşaratü'l-İ'caz ve Yirmi Beşinci Söz'de bunun misallerini derin ve tafsilî bir şekilde vermiştir.

- Altı, biilmilyakîn, delil ve bürhan,

Kur'ân'ın altından maksat; âyetlerin ifade ettiği aklî ve mantıkî delillerdir. Bilhassa inâyet ve gaye delillerini göstererek, bütün insanlığa davasının sağlam bir alt yapıya ve temele dayandığını gösterip ilan ediyor. Bu noktada kâinat delil getirilerek takdim edilen âyetlerin hepsi buna numune ve timsaldir.

- Sağı, bittecrübe, teslim-i kalb ve vicdan,

Kur'ân'ın sağından maksat; kalp ve vicdan gibi insanî latîfelerin tatmin olup teslim olmasıdır. Kur'ân sadece akla ve mantığa değil, insanın bütün letaif ve hissiyatına hitap eden bir kitaptır. İnsanlık düşünce tarihinde, bu ölçü ve muvazene pek görülmez, her bir meslek insanın bir cihazını ve hissiyatını esas alır, onun üstünde gider, diğer yönlerini ya ihmal eder ya da tatmin edemez. Bu sebeple akıl merkezli felsefe, akla hitap ederken kalbi ihmal eder, kalb merkezli mistik felsefe ise; kalbe hitap ederken akli ihmal eder. Yani denge korunmaz. Kur'ân ise sadece akli ve kalbi değil, insanın bütün duygularını, latifelerini ve hislerini işlettirip tatmin eden bir usul üzere gider. Bu sebeple her hak meslek ve meşreb; esasını Kur'ân'dan alıyor.

- Solu, biaynelyakîn, teshir-i akıl ve iz'an,

Kur'ân'ın akıl ve idraklere tesir etmesinde ve terbiye etmesinde çok mertebeler vardır. Bu mertebeleri umumî mânâda üç sınıfta hülâsa ediyorlar. Bunlar ilmelyakin, aynelyakin ve hakkelyakindir. İşte Kur'ân'ın bu yüzünde, bu hadsiz mertebeler ve dereceler vardır.

- Meyvesi, bihakkalyakîn, rahmet-i Rahmân ve dâr-ı cinân,

Kur'ân'ın meyve ve neticesi; *dünya ve ahirette saadettir*. Rahman dünyaya, Rahim ise ahirete bakıyor.

- Makamı ve revacı, bilhads-i sâdık, makbul-ü melek ve ins ve cânn bir kitab-ı semâvîdir.

Kur'ân'ın makam ve mevki; bütûn insanların ve cinlerin ve meleklerin kabulü olmasıdır.